BOŞNAKLAR, TÜRKLER VE BOSNA'NIN SAVUNULMASI

MUSTAFA KAHRAMANYOL

Bu çalışmada yazarın imlâsına ve
özel isimleri yazma tercihine riayet edilmiştir.

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 1985
KÜLTÜR SERİSİ: 1077

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-537-6

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: Çınar Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han Nu: 34 K: 5
Bağcılar-İstanbul
Tel: (0212) 628 96 00
Sertifika Nu: 45103

İstanbul - 2023

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Prof. Dr. Mustafa Kahramanyol: 21 Ekim 1944'te Bosna'nın Yeni Pazar Sancağı iline bağlı olan Yeni Pazar'da doğdu. 1963'te Bursa Erkek Lisesi'nden, 1970'te Hacettepe Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. 1974-77 arasında Gülhane Askerî Tıp Akademisi'nde K.B.B. asistanlığı yaptı. 1980-81 yıllarında The Johns Hopkins Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak ve yine aynı yıllarda ABD Silahlı Kuvvetleri Walter Reed Hastanesi'nde araştırma 1981-83 yıllarında Gülhane Askerî Tıp Akademisi'nde K.B.B. uzmanı olarak çalışmıştır. 1983-86 yılları arasında NATO Tıp Merkezi'nde (Shape Medical Centre) tabip yarbay, 1984-86 yılları arasında ise Anvers Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmıştır.

Kahramanyol, 1988 yılında "Gülhane Mastoidektomisi" olarak adlandırdığı kulak cerrahisi metodunu bulup geliştirerek K.B.B. literatürüne girmiştir. Bu yöntem yurt dışında iki kitapta etraflı olarak sunulmuştur.

1993-96 yıllarında başbakanlık müşaviri olarak hizmet etmiş, bu dönemde Balkan İşleri Koordinasyonu'ndan sorumlu birimin başkanlığını üstlenmiş ve Bosna-Hersek Savaşı'nı bitirmeye yönelik faaliyetlerden sorumlu müşavirlik yapmıştır. 1996-97 yıllarında GATA'da profesörlük kadrosunda yer alan Kahramanyol Boşnakça, Fransızca, Hırvatça, İngilizce, Sırpça bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar 9
Önsöz 11
Balkanlar'ın Yapısı 17
Boşnaklar'ın Tarihi 22
Osmanlı Türkleri ile Temas 32
Boşnaklar'ın Dinî İnancı 34
Boşnaklar'ın Toplum Yapısı 38
Türklerin Tesirleri 40
Yeni Pazar Sancağının Tarihi ve Toplum Yapısı 45
Savaşlar, Zulüm, Katliam… 52
Birinci Dünya Savaşı ve Özerklik Talebi 59
Komitacılık 61
Yugoslavya Macerası 63
Sırp Irkçılığı ve Yugoslavya'dan Türkiye'ye Göç 73
Genç Müslümanlar 76
İkinci Dünya Savaşı 78
Yugoslavya Komünistleri 83
Tito ve Siyaseti 89
Müttefiklerin Siyasî Tutumu ve Yardımları 94
Tito'nun İkinci Yugoslavya'yı Kurması 99
Tito'nun (Müttefiklerin?) Dış Siyaseti 103
Balkan İttifakı'nda Yugoslavya ve Türkiye 108
Yugoslavya'nın Çöküşü 116
Demokrat Faaliyet Partisi (SDA) 118
Bosna'nın Savunulması 122
Bosna Federasyonu 154
T.C. Balkan İşlerini Uyumlaştırma Müşavirliği;
Kuruluşu ve Faaliyeti 164
Sancak Dostları Vakfı'nın Faaliyet Özeti 184
Emanetin Gereği 186
Önemli Bazı Siyasî Tarihler 189
Kaynaklar 192

ÖNSÖZ

Öncelikle şunu belirtmeyi lüzumlu görüyorum: Uzun zamanlardan beri "Bosna-Hersek" olarak yanlış ve belki de maksatlı olarak adlandırılan bu bölge, işbu risalede sadece "Bosna" olarak anılacaktır. Çünkü bütün ülkenin ve halkının (yâni Bosna'nın ve Hersek'in) yapısı aynıdır. Dolayısıyla da Bosna-Hersek biçimindeki adlandırma uydurmadır, kasıtlıdır, kötü niyetlidir. Bu tavır, Bosnalıları bölmeye ve zayıflatmaya yöneliktir. O yüzden de tarafımdan kullanılmamıştır.

Balkanlar'ın ilk sakinlerinin medeniyetine ve ekinine dair izler, hayli eski çağlara kadar uzanmaktadır. Elimizdeki en eski yazılı eserler, Yunanlardan, Farslardan ve Romalılardan kalmadır. Bölgenin ilk sakinleri olarak Akalar, Dorlar, Daçlar, Dalmatlar, Desitatlar, İlirler ve Traklardan söz edilmektedir. Daha sonra ise Yunanlar, Romalılar, Hunlar, Gotlar, Franklar, Avarlar, İslavlar, Bulgarlar Peçenekler, Kumanlar, Uzlar, Macarlar, Cermenler, Çingeneler, Normanlar, Araplar ve Selçuklu-Osmanlı Türkleri bölgeye gelmişlerdir. Ancak sırasıyla söylenecek olunursa, Yunanlar, Romalılar, Avarlar, Bizanslılar, Boşnaklar, Macarlar ve Osmanlı Türkleri, burada uzun sürelerle hüküm sürmüşlerdir. Bu devletlerin varlığı ise bölgenin hayatında her bakımdan tâyin edici olmuştur. Ne yazık ki bölge sakinleri arasında şiddetli düşmanlık, savaşlar ve canavarca uygulamalar hiç eksik olmamış, Balkan toprakları kana hiç doymamıştır. Denilebilir ki Güney Balkanlar en huzurlu ve mamur dönemini Osmanlı Türkleri döneminde yaşamıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında var olan din ve soy hoşgörüsü Fâtih Sultan Mehmed tarafından resmî bir kayda bağlanmıştır. Bu kayda göre, kitaplı dinlere mensup ahalinin dünyalık işleri kendi din adamlarının idaresine bırakılmıştır. Mesela, Ortodoks kilisesi vergi toplayabiliyor; evlenme, boşanma, miras, çeşitli cürümler konusunda hüküm verebiliyor, halkının eğitim işlerini tam bağımsız olarak yürütebiliyor, gayrimüslimler serbestçe meslek seçerek icra edebiliyor, ticaret yapabiliyor, seyahat edebiliyor, istediği yere yerleşebiliyor, mal ve mülk sahibi olabiliyordu. Ceza işlerinin icrası ise devletin kolluk kuvvetlerine ait idi.

Balkanlar'daki çekişmelere ve çatışmalara sadece yerli topluluklar değil, uzaktaki güçler de çoklukla müdahil olmuşlar ve hâlâ olmaktadırlar. Balkanlar'da bilinen ilk toplu imha hareketleri Yunanlar, Persler, Romalılar, Bizanslılar ve Haçlılar tarafından icra edilmiştir. Frank orduları da Avarlara karşı acımasız bir soykırım uygulamıştır. Hristiyan kilisesinin telkini ile din veya mezhep değiştirenlere uzuv kesmek, kemiklerini kırmak, canlı iken derisini yüzmek, mal ve mülkünün müsaderesi, medenî haklardan yoksun kılmak, köle konumuna düşürmek ve nihayet öldürmek gibi cezalar uygulanmıştır. Sırp hükümdarı Sıtefan Duşan bu gibi cezaları şiddetle uyguladığı için Bogomiller bu yüzden, kendilerine iyi davranılan Bosna'ya kitle hâlinde sığınırlardı. Türklerin Balkanlar'dan sökülüp atılması için de Batı dünyası, tıpkı İspanya'da ve Kuzey Afrika'da yapmış olduğu gibi, el birliği ile dehşet duygusu yaşatacak çeşitli şahsî veya toplu canavarlıklar yapmış, sürgün ve hatta soykırım işlemiştir. Türklerin Bizans'a karşı 1071 yılında Malazgirt'te kazandığı zaferden sonra Hristiyan dünyası bunun öcünü almak için harekete geçmiş ve 1096 ile 1272 tarihleri arasında Müslümanlar'a karşı sekiz adet yıkıcı Haçlı Seferi düzenlemiştir. Sırpsındığı, Varna, Niğbolu ve Kosova savaşlarında da Türklerin karşısında birleşik Haçlı orduları bulunmuştur. Hedef hep aynı olmuştur: Müslümanlar'ı ve dolayısıyla bunları temsil eden Türkleri Orta Asya'ya sürüp atmak! Ancak Türklerin 1683 yılında Viyana önlerinde yenilmesinden sonra bu hedefe doğru emin adımlarla fakat her türlü zulmü işleyerek yürümeye başlamışlardır. Bu yenilgiden cesaret alınarak ilk Müslüman soykırımı 1711 yılında Karadağ'da bir gece vakti işlenmiş ve bu yöntem 1922 yılına kadar istisnasız olarak her fırsatta uygulanmıştır. Daha sonra da çeşitli mahallî isyanlar ve Sava-Tuna hattında kurulmuş bulunan askerî bölgeden yapılan talan ve katliam akınları ile devam edilmiştir. Bu nefret çılgınlığı içinde, 1812 ile 1922 yılları arasında Balkanlar'da, Kırım'da ve Kafkaslar'da beş milyondan fazla Müslüman öldürülmüş ve beş buçuk milyon Müslüman yurtlarından sürülmüştür. Sığınmak için Anadolu topraklarına koşan mazlumların yarısı da yollarda ölmüştür.[1] Günümüzde Bosna'ya

[1] McCarthy, Justin, *Death and Exile. The Ethnic Cleansding of Ottoman Mus-*

BALKANLAR'IN YAPISI

Günümüzde Balkanlar'da Alman, Arnavut, Boşnak, Bulgar, Çingene, Goran, Hırvat, Macar, Pomak, Rumen, Sırp, Sloven, Ulah, Yunan, Torbeş ve Türk milletlerine ait topluluklar vardır. Roma ekini, Balkanlar'ın özellikle Adriyatik Denizi'nin kıyısındaki Dalmaçya, İstria, Hırvatistan ve Slovenya gibi yerlerde derin izler bırakmıştır.[4] Türk ekini ise, Balkanlar'ın her yerinde izler bırakmışsa da bu izler, daha çok Osmanlı hâkimiyeti dönemine aittir. Hun, Avar, Kuman, Peçenek ve Uz Türk boylarına ait izler çok fazla değildir. İnalcık da Kıpçak/Kuman boylarının 12-14. yüzyıllar arasında bölgedeki üstün tarihî etkilerinin yeterince vurgulanamadığını söyler.[5] Kanaatimizce, daha öncelere ait olan Hunlar, Avarlar ve Peçenekler için de aynı şey söylenebilir.

Bugün mevcut olan Balkan halkları içerisindeki en eskilerinin Yunanlar ve İlir kökenli Arnavutlar olduğu söylenmektedir. Yunanları oluşturmuş bulunan Dorlar ve Akalar, MÖ 2000'lerin ortalarına doğru, başlangıçta Miken Medeniyeti'ni ve daha sonra da klasik Atina'yı doğurmak üzere, bölgenin uygarlaşmış yerli halkı ile kaynaşmışlardır. İlirya kökenli Arnavutlar ise, iki bin sene boyunca, İslavlar başta olmak üzere, istilâcı kavimlerin akınlarına maruz kalmış olmalarına rağmen, varlıklarını korumuşlardır.[6] İslavlar karşısında, küçülerek de olsa, varlıklarını son zamanlara kadar sürdüren kadim

---

4 Hamzaoğlu, Yusuf: *Balkan Türklüğü,* C.I, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s. XIV.
Sloane, Wıllıam M.: *Bir Tarih Laboratuarı Balkanlar,* Süreç Yayınları, İstanbul, 1987, ss. 49-70.
Bojić, Mehmedalija: *Historija Bosne i Bošnjaka,* Šahinpašić, Sarajevo, 2001, s. 19.

5 İnalcık, Halil: "Türkler ve Balkanlar", *Balkanlar,* OBİV Yayınları, İstanbul, 1993, s. 9.

6 Castellian, Georges: *Balkanların Tarihi,* Millîyet Yayınları, İstanbul, 1993, s. 20.

BOŞNAKLAR'IN TARİHİ

Roma ve Bizans, Balkanlar'da yaşayan milletleri her bakımdan derin bir şekilde etkilemişlerdir. Bu etki, söz konusu milletlerin dillerine ve ekinlerine kadar her şeyde vardır. Özellikle, kilisenin gayretiyle, bu etki çok derinlere kök salmıştır. O yüzdendir ki Balkanlar'da devlet kurmuş olan Bulgarlar'ın, Hırvatlar'ın, Rumenler'in ve Sırplar'ın millî yapılarında ve kurumlarında Bizans'ın derin etkisi görülmektedir.[24]

MS 14. yüzyılda Osmanlı Türkleri'nin Balkan topraklarına yerleşmesi ile birçok şey temelinden değişmiştir. Yaklaşık olarak dört yüz yıl süren Osmanlı hâkimiyetinin gölgesinde kendisine has bir medeniyet ve ekin gelişmiş ise de, Osmanlı'nın Avrupa devletlerinin ittifakı karşısında gerilemeye başlamasıyla, Balkanlar'a Osmanlı hayat tarzı ve ekini yerine Batı ekini hâkim olmaya başlamıştır.

Boşnaklar'ın bugün yaşadığı topraklar, milattan önceki dönemlerden başlayarak İlir, Kelt, Got, Pers, Hun, Avar, Slav, Kuman, Peçenek ve Oğuz boyları gibi birçok farklı soya geçici veya kalıcı olarak ev sahipliği yapmıştır. Bu topraklar, siyasî olarak, Roma İmparatorluğu, Bosna-Hersek Krallığı (1377-1463), Osmanlı Devleti (1463-1878), Avusturya-Macaristan Devleti (1878-1918), Yugoslavya Krallığı (1918-1945), Yugoslavya Sosyalist Cumhuriyeti (1945-1992), Bosna-Hersek Cumhuriyeti (1992-1995) ve Bosna-Hersek (1995-bugün) yönetimlerinde kalmıştır. Tarihî açıdan bakıldığında, MS onuncu asırdan bugüne kadar, Bosna'da mahallî bir Boşnak devleti sürekli olarak var olmuştur.[25]

---

[24] Koloğlu, Orhan: "Osmanlı Döneminde Balkanlar (1391-1918)", *Balkanlar,* OBİV Yayınları, İstanbul, 1993, s. 50.

[25] İmamović, Enver: *Porijeklo i Pripadnost Stanovnistva Bosne i Hercegovine*, ART 7, Sarajevo, 1998, ss. 5-30.

OSMANLI TÜRKLERİ İLE TEMAS

Ostoye ve Sandal, Ağustos 1415'te Ban Pavle Radinoviç'i yakalayıp öldürünce, Bosna beyleri arasında açık bir mücadele başlamış oldu. Çelebi Sultân Mehmed'in etkisiyle toplanan Boşnak Kurultayı, Ostoya'yı tahttan indirmiş ve bir yıl sonra toplanan kurultay da Ostoya'nın oğlu İstyepan Ostoyiç'i tahta geçirmiştir. Bu dönemde, Bosna'da bir hükümdar gibi davranan İshak Bey, 1420 yılındaki bir seferinde Macarlar tarafından mağlup edilmiş ve bizzat kendisi de şehit olmuştur. Bunun üzerine, Bosna'daki Osmanlı etkisi çok azalmıştır. 1421 yılında toplanan Boşnak Kurultayı'nda, 2. Tıvırtko tekrar tahta geçirilmiştir. 2. Tıvırtko, güçlü bir hükümdar olamamış, sadece yerli beyler, Macarlar ve Türkler arasında ustaca bir siyaset yürüterek yerinde kalabilmiştir. Bu bağlamda Tıvırtko, bir yandan Macarlara vergi öderken, öbür yandan da Osmanlı Türkleri'ne yılda 25.000 düka altını tutarında haraç ödüyordu.

2. Tıvırtko'nun ölümünden sora ise, Erdel hâkimi Hunyadi Yanoş'un desteğiyle, akrabasından İstyepan Tomaş, 1443 yılında tahta geçmiştir. İstyepan Tomaş, Katolik inancını resmen kabul ettikten sora, siyasî ve askerî durumu değerlendirerek, Osmanlılar'ı Srebrenisa'dan ve İstyepan Vukşiç-Kosaça'yı batı Hersek bölgesinden sürüp çıkarabilmiştir. Sarayında, danışmanları arasında her üç inancın temsilcileri var olmuşsa da bu hükümdar, Bosna'daki Bogomiller üzerinde baskı kurarak onları yok etmeye çalışmıştır.

MS 1461 yılında ölen İstyepan Tomaş'ın yerine, oğlu İstyepan Tomaşeviç geçmiştir. İstyepan Tomaşeviçin iktidara geldiği zamanın şartları çok tehlikeli idi ve ağır bir Türk tehdidi vardı. Bu şartlarda İstyepan Tomaşeviç, Papaya başvurarak *"çocuk olarak vaftiz edilmiş, Lâtin dilini ve İncil'i tahsil etmiş,*

BOŞNAKLAR'IN DİNÎ İNANCI

Bosna halkının en eski dininin tabiata tapma olduğu bilinmektedir.[48] Hristiyanlık gelmeden, halkın açık arazide ve tercihan dağ başlarında, günde beş defa Gök Tanrı'ya taptıkları yazılmaktadır.[49] Hristiyan öğretisi, dokuzuncu yüzyılda Bosna'ya nüfuz etmeye başladığına göre, Katolik ve Ortodoks çatışmasının bu bölgedeki kaçınılmazlığı ortadadır. Çünkü o tarihte, bu iki mezhep hem temelleri itibarıyla kurumlaşmış hem de belirli siyasî güçlerle kaynaşmış bulunuyordu. Bölgenin ana ticaret yollarından nispeten uzak olması, Bosna'da güçlü bir kilise teşkilâtının kurulamamasına sebep olmuştur. Öte yandan, söz konusu olan her iki öğreti, Bosna halkının alışmış olduğu Tanrı anlayışına ve ibadet şekline aykırı idi.[50] Bu yüzden olacak, Bogomillik, Manicilik ve Patarcılık gibi Hristiyan inançları Bosna'da yaygın kabul görebilmişlerdir. Bu mezhepler, zaman-zaman yöneticiler tarafından destek görmüş ise de bazen baskı altına alınmışlar ve mensupları zulüm görmüştür.[51] Baskılar, çoklukla Vatikan ve Macaristan kaynaklı olmuştur. Mesela, 1459'da Kral Tomaş, Katolik olmaya karar verdikten sonra, Bosna'daki sözüm ona sapkın rahipleri huzurunda toplamış ve onların da kendisine katılmalarını istemiştir. Kaynaklara göre, iki bin Bogomil rahibi

---

[48] Türkler'in Müslümanlıktan Önceki Dini Şamanizm, Cemal Şener, AD Yayıncılık, l997.

[49] Orhan Hançerlioğlu, Dünya İnançları Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2006, s. 477.

[50] Kovačević, Božidar: "O takozvanim Bogomilima", Separat iz Naše Prošlosti, C.IV-V, 1971, s. 10; Şinasi Gündüz, Hristiyanlık, İSAM, İstanbul, 2006, s. 1.; Kadir Albayrak, *Bogomilizm ve Bosna Kilisesi,* Baki Kitabevi, Adana, 2004, s. 160, 162-163.

[51] Malcom, Noel: *age.*, s. 23.; İmamović, Mustafa: *age.*, s. 51-53.

YENİ PAZAR SANCAĞININ TARİHİ VE TOPLUM YAPISI

Osmanlı Devleti içinde "Yeni Pazar Sancağı" ve bugün de "Sancak" olarak anılan bölge, tarih boyunca, Romalılar, Bizanslılar, Sırplar, Macarlar, Boşnaklar ve Türkler tarafından idare edilmiştir. Bölgenin kendisine has bir içtimaî ve siyasî birim hâline gelmesi Osmanlı döneminde mümkün olmuştur. Sancak, Türkler tarafından önce Bosna'nın fethi için bir üs olarak kullanılmış, Bosna'nın fethinden sonra da Bosna eyaletinin bir idarî birimi hâline getirilmiştir. Bu durum, sıra dışı ve geçici olarak nitelenebilecek değişiklikler hariç, 1912 yılına kadar devam etmiştir. Öteden beri burada çoğunluğu teşkil eden Müslüman halkın büyük bir kısmının din, dil ve hars bakımından Bosna halkı ile tam anlamıyla benzeştiği ve kendilerini Boşnak kabul ettiği bir gerçektir. Bu itibarla, Sancak'ın geçmişi, Boşnaklar'ın geçmişi ile beraber incelenmek gerektir.

Sancak toprakları, bilindiği kadarıyla, MS 9-15. yy. arasındaki dönemde, Boşnak ve Sırp beyleri arasında çekişme konusu olmuşsa da bu toprakların büyük bir kısmı, uzun bir süre *Raşka Sırp Devleti*'nin elinde bulunmuştur. 1389 yılındaki Kosova Meydan Muharebesi'nden sonra, buralar Türk akıncı beylerinden İshak Bey'in ve daha sonra da oğlu İsa Bey'in siyasî ve askerî faaliyetine zemin teşkil etmiştir.

Bu bağlamda İsa Bey, 1455-1461 yılları arasında, Raşka Nehri'nin vâdisinde "*Yenice Bazarı*" şehrini kurmuş ve burayı hem askerî bir üs hem de ticaret yollarını koruyan ve besleyen bir merkez olarak kullanmıştır. İlk dönemlerde burası Üsküp serhat beyliğinin bir parçası olarak bir kadı tarafından idare edilmiş olup, bu kadılığa bağlı Yeni Pazar, Zıveçan, Ras,

SAVAŞLAR, ZULÜM, KATLİAM...

Sancak Müslümanları, kaideten Bosna Eyaleti'nin bir parçası olmak sıfatıyla, Osmanlı Devleti'nin her türlü askerî faaliyetine katılmakla vazifeli idiler. Yalnız, Sancaklılar bu işi bir fütüvvet ve bahadırlık geleneği olarak algılamış ve seçkin savaşçılar olarak temayüz etmişlerdir. 1992-95 yıllarındaki soykırım sırasında da Bosna'da aynı vasıfları bir defa daha ortaya koyarak vatan savunmasında öne çıkmışlardır. Avusturya ordularının akınları ve Sırp-Karadağ isyanları sırasında ise, en ağır darbeleri Sancak yaşamıştır. Bunlar arasında, özellikle Sancak için mühim olanlar burada ele alınacaktır.

1737-1739 yıllarında, Türklerin bir taraftan Ruslar, öbür taraftan Avusturyalılar ile yaptıkları savaşlar sırasında, Avusturya orduları bütün Sırbistan'ı istila etmişlerdi. Bu sırada, Sırp Patriği Arsenye Şakabent Çernoyeviç de Sırplar'ı isyana teşvik ederek Avusturya kuvvetlerine katılmalarını sağlamıştır. Bu isyancılar Yenipazar, Akova, Boradarevo ve Prepol kasabalarını basıp yakmışlar ve ahalisini kılıçtan geçirmişlerdir. Hekimoğlu Ali Paşa'nın teşkil ettiği ve içinde kadın askerlerin de bulunduğu Boşnak ordusu, önce Banya Luka önlerinde Avusturyalılar'ı hezimete uğrattıktan sonra, Sırbistan'a da girerek Sırp isyancıları tedip etmiştir.[74]

1804-1813 yılları arasında süren birinci Sırp isyanı sırasında, 08.01.1807 tarihinde Belgrad'a giren Sırp kuvvetleri, günlerce süren katliam, işkence, tecavüz ve yağma vahşetini büyük bir çılgınlık içerisinde işlemişlerdi. Aynı şey Sancak'ta da yaşanmıştır. 23 Nisan 1809 tarihinde Seniçe şehrine gelen Kara Yorgi'nin kuvvetleri, kaleyi kuşatmış ve çatışma başlamıştır. Birkaç günlük savaştan sonra, kalenin muhafızı Hacı Bey Çavik şartlı teslim antlaşmasını imzalamıştır. Verilen söz

[74] Tanoviç, Bakir: age, s.

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE ÖZERKLİK TALEBİ

Birinci Dünya Savaşı patlayınca, Avusturya ordusu Sırbistan, Sancak, Karadağ, Kosova ve Makedonya bölgelerini işgal etmiştir. Avusturyalılar, Sancak'ta Osmanlı dönemindekine benzer yeni bir idare oluşturmuşlardır. Bu bağlamda, din ve eğitim işleri Müslümanlar'a bırakılmış, idarede de Müslümanlar'a önemli yerler verilmiştir. Sancak bölgesindeki Müslümanlar'ı kendi çıkarları için kullanmak isteyen Avusturya, birtakım imkân ve imtiyazlar vadederek Sancak'ta kendi ordusu için gönüllü toplamıştır. Bunlar, özellikle "Monte Maletti" bölgesindeki savaşlarda İtalyanlar'a karşı kullanılmış ve büyük kahramanlıklar göstermişlerdir. Ayrıca, Çanakkale'de ve Galiçya'da savaşmak üzere Türk Ordusu için gönüllü toplanmasına da izin vermişlerdir. Türkiye için, 2000'den fazla gönüllünün toplandığı tahmin edilmektedir. Gönüllü toplama işinde, *Sait Aga Hamzagiç, Recep Hamzagiç, Rıza Beg Muratoviç, Rıza Murteziç, Ago Bayroviç, Ago Guzoniç, Raşid Kıriyeştoras ve Şerif Kıriyeştoras* öne çıkmışlardır. Gidenlerin çok azı geriye dönebilmişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı'nın gidişatı Sancak'ta siyasî karışıklıkların yanı sıra iktisadî sıkıntılara da yol açmıştır. Bir taraftan, askere alınma dolayısıyla azalan iş gücü yüzünden üretim düşmüş, öbür taraftan da kötü giden iklim şartları işi daha da kötüye götürmüştür. Bu ortamda, 25 Ağustos 1917 tarihinde, Seniçe'de Müslüman Kurultayı toplanmıştır. Toplantıya katılan kişiler şunlardır:

Taşlıca: *Mehmet Paşa Bayroviç, Osman Aga Dizdar, Tevfik Beg Tahirbegoviç, Bido Abdiçev*

Akova: *Hilmi Beg Kayabegoviç*

Berane: *Dulko Ramoşoviç*

Rojay: *Müderris Süleyman Efendi Çatoviç*

KOMİTACILIK

Yaşanan zulümler karşısında, Yüzbaşı *Yusuf Mehoniç'in* başkanlığında, bin civarında Boşnak ve Arnavut dağa çıkıp direnişe geçmiştir. Yusuf Mehoniç, Osmanlı ordusunda yüzbaşı rütbesinde görev yapmıştır. Bunlar, 1930'larda teker, teker ortadan kaldırılıncaya kadar, Sancak dağlarında faaliyet göstermiş ve zulmü önlemeye çalışmışlardır. Yusuf Bey'in yanı sıra, *Hüseyin Boşkoviç, Molla Agan Koyiç, Yusuf Laliçiç, Reka Bişevas, Feriz Salkoviç, Sait Hadroviç, Hüseyin Viliçiç, Haydar Davutoviç* birer komita başı olarak ortaya çıkmışlardır. Komita faaliyetinin şiddetlenmesi üzerine, Sırbistan bölgeye çok miktarda asker sevk etmiş ve bölgedeki Hristiyan ahâliden Çetnik birlikleri oluşturmaya başlamıştır. 25 Ağustos 1921 günü, Bırodarevo civarında cereyan eden çatışmada, komitacılar Sırp güçlerini yenmiş ve kaçmak zorunda bırakmışlardır. Bu hâdiseden sonra, iki sene boyunca, Sırp ve Karadağ güçlerinin uyguladığı acımasız takip ve yok etme faaliyeti sürmüş ve komitacılar büyük zaiyat vermişlerdir. Komitacılara karşı bir varlık gösteremeyen devlet güçleri, bu defa halkın ileri gelenlerini toplayıp meydanlarda kurşuna dizmişlerdir. *İmam İbrahim Paçariz, Ramiz Müyezinoviç, Hacı Abbas Baliçeviç, Süleyman ve Bekir Kıriyeştoras* bunlardandır. Yusuf Mehoniç, özellikle zulümleri ile şöhret bulmuş olan Karadağlıları ve Sırpları hedef alarak bunları ibret-i âlem için öldürmüştür. Bunların arasında: *Aleksa Morakoviç, Todor Morakoviç, Vuyin Babiç, Risto Aleksa, Todor Boşkoviç, Miloşa Rutoviç, Miloşa Obod, Miloş Maşkoviç, Rade Medeniç, Sava Medeniç, Aleksandar Saviç ve Arsenye Çetkoviç* bilinmektedir.[81]

Komitacılık sadece Sancak'ı değil, Kosova bölgesini de bir alev gibi sarmıştır. Çünkü Kosova'da cereyan etmekte olan zulüm çok şiddetli ve büyük olmuştur. Noel Malkolm, daha

[81] Crnovršanin, Harun: *age.*, s. 249, 256.

YUGOSLAVYA MACERASI

Birinci Dünya Harbi'nde bir tarafta Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Almanya, Bulgaristan, Romanya ve Osmanlı Devleti; öbür tarafta da İngiltere, Rusya, Fransa, İtalya, Sırbistan, Karadağ, Yunanistan ve ABD vardı. Bu birlikler aslında sun'i idi, çünkü aralarında tarihten gelme çekişmeler var olmuş ve savaştan sonra da devam etmiştir. Savaş sırasında Fransa'da başbakanlık eden Jorj Klemenso (George Clemanceau), 1930 yılında yazmış olduğu *Bir Zaferin İhtişamı ve Sefaleti (Grandeurs et miseres d'une victoire)* adlı kitabında Batılı müttefiklerin arasındaki çekişmeleri çarpıcı bir şekilde anlatmaktadır. Hatta, ABD'nin Avrupa'yı sömürdüğünü, gelecekte dünyaya hükmetmek için Almanya'daki sağcıları el altından silahlandırmakta olduğunu ve Almanya'da ortaya çıkacak bir psikopatın Dünya'yı kana bulayacağını iddia etmektedir.[84] Dahası, savaş sırasında herkese mal ve silah satarak ve krediler açarak zenginleşen ABD'nin çok geç bir dönemde savaşa katıldığını, fakat buna rağmen Versay Barış Toplantısı'nda önderlik koltuğuna oturmuş olduğu gerçeğini göz önüne sermektedir. Bu savaşın sonunda, Rusya, Avusturya ve Almanya bir süreliğine zaafa uğratılmış, fakat Osmanlı Devleti ebediyen ortadan kalkmıştır. Bu başarıların yanı sıra, Batılı müttefikler için önemli bir başka konu daha vardı: Balkanlar'ın ve Akdeniz'in denetimini uzun süreliğine sağlamak. **Adriya Denizi'nin ve dolayısıyla Akdeniz'in denetimini sağlama almak için, 1918 yılındaki Versay Barış Toplantısı'nda *Yugoslavya diye bir devlet, Almanya'ya ve Rusya'ya karşı bir sigorta ve kalkan olsun diye kurulmuştur.*** Bu kuruluş sırasında Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ ve Slovenya faal görev almış,

[84] Clemenceau, Georges: Grandeurs et miseres d'une victoire, Librarie Plon, 1930.

SIRP IRKÇILIĞI VE YUGOSLAVYA'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇ

Bu katliam, SHS Krallığı döneminde, Boşnaklar'ın Türkiye'ye olan göçlerinin en önemli sebeplerinden biridir. Müsümanlar'ın göçlerinde, iktisadî sıkıntılar ana sebep gibi gösterilse de asıl sebepler dinî ve siyasî idi. 1924 yılı Müslümanlar için en acı yıl olmuş ve hükûmet tarafından geceli gündüzlü göç ettirme siyaseti izlenmiştir.[97] Ayrıca, devletin göç etmek için izin talebinde bulunan, göç giderlerini karşılayabilmeleri koşuluyla izin vereceğini bildirmesi, Boşnaklar için geriye arazi ya da diğer mülkünü değerinin altında meblağlara satıp göç etmek, tek çare olarak kalıyordu. Beri taraftan, bölgeyi terk edenlerin sayısı da devlet tarafından gizli tutulmuştur.[98]

Krallık döneminde, Bosna'daki Müslümanlar'ın siyasî ve iktisadî güçlerinin kırılmasına, idarî sınır düzenlemeleri ile de çalışılmıştı. 1929 yılında Bosna-Hersek toprakları, Vırbas, Primorye, Drina ve Zeta banlıklarına bölüştürülmesi bu gibi uygulama türlerinin en şiddetli örneğidir.[99]

Krallık diktatörlüğünün ilan edildiği 1929 yılından sonra artan baskı, zulüm ve katliamlar dolayısıyla, Müslümanlar göç etmek üzere yollara düşmüştür. Güney Sırbistan'dan göç etmek üzere hazırlanmış olan bu muhacirlerin sayısı 200.000 idi. Bu muhacirler, kafileler hâlinde Selânik üzerinden vapur-

---

[97] Ministarstvo socijalne politike. Iseljenička služba, Izveštaj Narodnoj skupštini za 1926/27 god., Beograd, 1928, s. 39-40; AJ, Yugoslavija Ambasada u Turskoj (370), Dosya: 9, Birim: 42, s. 749, 398-1, Položaj Turaka u Jugoslaviji s. 7-8; AJ, 14-76-257.

[98] İmamoviç, Mustafa: *age.,* s. 430.

[99] Bukić, Vera Kržišnik: Bosanski İdentitet, Bosanska Kng., Sarajevo, 1997, s. 36.

GENÇ MÜSLÜMANLAR

İslâmî hayat tarzını benimseyen ve özleyen Boşnaklar, 1939 yılından itibaren, Bosna'nın çeşitli şehirlerinde bir araya gelerek sohbet etmeye, dinlenme ve eğlenme zamanlarını bir arada geçirmeye ve bu arada birbirlerine inançları ve dünya işleri konusunda bir şeyler öğretmeye başlamışlardır. Mart 1941 tarihinde de Saraybosna'da "Genç Müslümanlar Teşkilâtı" kurulmuştur. O zamana kadar, Bosna ilmiye sınıfı tarafından yürütülmekte olan "El Hidaye" teşkilâtı vardı ve ülkede oldukça etkili idi. Genç Müslümanlar'ın kurucuları, El Hidaye'nin başkanı Hacı Mehmed Efendi Hanciç'in himayesiyle, bu derneğin bir şubesi olarak kendilerini resmen tescil ettirmişler ve "Mücahit" adlı bir dergi yayımlamaya başlamışlardır.

1945 yılında, komünistler, Genç Müslümanlar'ın çalışmasını yasakladı ve Edhem Şahoviç, Necip Şaçirbegoviç başta olmak üzere, üyelerinin bir kısmını hapse attırdı. Baskı ve hapislere rağmen, bundan kısa bir süre sonra, Aliya İzetbegoviç'in basında çıkan yazıları komünistlerin daha sert tedbirler almasına sebep oldu. Mart 1946 tarihinde de Aliya İzetbegoviç, Eşref Çampara, Murteza Dervişeviç, Fahir Uzunoviç, Şevki Pıloça ve Esad Puşkiç tutuklanıp bilinen şekildeki bir yargılanma sürecinden sonra hapse mahkûm edildiler. İzetbegoviç 3 yıl hapis cezasını aldı. Daha sonra da Mart 1947 tarihinde, Saraybosna'daki ilmiye sınıfının ileri gelenleri tutuklandı. Bunların arasında, Ustaşa zulmünü kınayan Saraybosna Bildirisi'ni imzalayan kimselerden olan Kasim Efendi Dobraç da vardı. 1948 yılında da Ömer Sıtupas, Salih Behmen, Ömer Behmen, Hasan Biber, Halid Kaytaz, Nusret Fazlagiç gibi Boşnaklar hapsedilmiş ve çeşitli cezalara çarptırılmışlardır. Bunlardan, Hasan Biber, Halid Kaytaz, Ömer Sıtupas ve Nusret Fazlagiç idam edilmişlerdir. 1949 yılında ve devamında da 806 Boşnak hapse atılmıştır.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI

Çıvetkoviç-Maçek hükûmeti, Hitler'in tehditleri karşısında, 25.03.1941 tarihinde Mihver İttifakı'na katılmak üzere bir anlaşma imzalamıştır. Bu yüzden başlayan gösterilerin etkisiyle askerî darbe yapılmış ve General Duşan Simoviç hükûmeti kurmuş ve bu anlaşmayı da feshetmiştir. İşlerin bu raddeye gelmesi üzerine, Hitler, 06.04.1941 günü Belgrad'ı bombalatmaya başlamıştır. Alman ve Bulgar kuvvetlerinin sınırlardan ülkeye girmeye başlamasıyla çatışmalar meydana gelmiş, ancak düşman karşısında tutunamayan Yugoslavya ordusu 17.04.1941 günü kayıtsız-şartsız olarak teslim antlaşmasını imzalamıştır. Kısa bir süre sonra da Sancak, Almanlar ve İtalyanlar tarafından işgal edilmiştir.

Bundan sonra, Sancak için çok acılı günler başlayacaktır. Yugoslavya topraklarını Alman, İtalyan ve Bulgar kuvvetleri işgal edince, eski ordu mensubu bir kısım subay dağlarda direnişe geçmeye karar vermiştir. Kral, hânedan mensupları ve hükûmet üyeleri ise İngiltere'ye kaçarak orada sürgünde bir hükûmet kurdular. Bu hükûmet, Albay Dıragolub Mihayloviç'i Sırbistan'da millî savunma bakanı ve başkomutan olarak tayin etti. Mihayloviç de güya işgalcilere karşı savaşmak üzere, "Çentik" adı altında bir ordu kurdu. Çentikler, eski Yugoslavya ordusuna ait silah, mühimmat, levazım, ulaştırma malzemelerinin ve devlet paralarının büyük bir kısmına, devlet çarkındaki yerleri sayesinde el koydular. İngiltere de uzun bir süre boyunca, havadan ve denizden Çetniklere her türlü ikmâli yaptı. Bu imkânlar sayesinde Çentikler Bosna, Karadağ, Kosova, Sancak ve Sırbistan bölgelerinde önemli bir askerî güç olabilmişlerdir.

Bu kuvvetler, gerektiğinde işgalcilerle iş birliği yaparken esas işleri, girdikleri her yerde Müslümanlar'ı, Hırvatlar'ı ve komünistleri yok etmek olmuştur. Bunların işlediği vahşetin

YUGOSLAVYA KOMÜNİSTLERİ

19. yy. içerisinde dünyada oluşan siyasî düşünceler ve hareketler, Balkanlar'da da yankısını bulmuştur. Bu bağlamda, solcu partiler ve işçi teşkilâtı Balkanlar'da ciddi bir varlık hâline gelmişlerdir. Versay Barış Toplantısı'nda Yugoslavya diye bir devlet kurulunca, bu ülkede mevcut olan sol partiler, bir araya gelmek için, Nisan 1919 yılında Belgrad'da bir kurultay düzenlediler. Kurultay, Yugoslavya Sosyalist İşçi Partisi'ni kurdu ve Komintern'e üye olunmasına karar verdi. Daha sonra, bu parti Komünist Partisi adını alacaktır (KP).

1920 yılında yapılan mahallî seçimlerde, Zagreb, Osiyek, Slavonski Bırod, Podgoriçe, Belgrad, Üsküp ve Niş şehirlerinde belediye başkanlıklarını bu parti kazandı. 28.11.1920 günü yapılan genel seçimlerde de oyların %12.36'sını ve 419 milletvekilinden 58'ini aldı. Ancak, krallık idaresi 29 Aralık 1920 gecesinde bir bildiri yayınlayarak partiyi kapattı, mallarını müsadere etti ve yöneticilerini tutuklattı.

Baskıya maruz kalan KP, yeraltına çekildi ve 2. Dünya Savaşı'na kadar hep hiziplerle çalkalandı. Hitler, 1941 yılında Yugoslavya'yı işgal edince, bir karasızlık dönemini yaşayan Yugoslavya Komünist Partisi, ancak Sovyetler Birliği de saldırıya uğrayınca kesin tavır alarak çete harbine girişilmesi kararını aldı. Bu maksatla da 1942 yılında, Bihaç'ta, birçok siyasî hizibi bir araya getiren ve AVNOY (Yugoslavya Halk Savunması için Antifaşist Kurultayı) diye adlandırılmış olan kurultayı toplandı. Bu kurultayda alınmış olan kararlar, harp boyunca komünistlerin dayanağını teşkil edecektir.

Mahallî şartlar itibarıyla, komünistler Sancak'ta fazla bir varlık gösterememişlerdir. Her ne kadar güçsüz olsalar da komünistler, 20.11.1943 tarihinde Taşlıca'da ZAVNOS (Halkın Kurtuluşu Sancak Ülke Kurultayı)'nı topladılar. Bu kurultay,

TİTO VE SİYASETİ

Yosip Broz Tito, 07.05.1892 tarihinde Hırvatistan'ın Kumroves adlı köyünde ailesinin yedinci çocuğu olarak doğmuştur; babası Hırvat, annesi Sloven idi. O zaman, burası Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir parçası olan Hırvat-Sloven Krallığı'nın topraklarından sayılıyordu. Köyündeki ilkokulda öğrenime başlayan Yosip, başarılı bir öğrenci olmadığından ikinci sınıfı iki defa okumak zorunda kalmış ve dördücü sınıftan sonra resmî öğrenimi bırakmıştır.

1907 yılında, 15 yaşına geldiğinde, köyündeki kıt şartlar dolayısıyla 97 km ötedeki Sisak kasabasına gidip bir tornacı-anahtarcının yanında çırak olarak çalışmaya başlamış ve 1910 yılında buradan mezun sayılmıştır. Çıraklığı sırasında, *Hür Söz (Slobodna Rec)* adlı sosyalist gazeteyi okumaya ve satmaya başlamış ve 1 Mayıs kutlamalarına ilk defa 1909 yılında katılmıştır. Zagreb'te iş bulunca, Metal İşçileri Sendikası'na ve Hırvatistan-Slovenya Sosyal Demokrat Partisi'ne üye olmuştur. Daha sonra Lübliyana, Kamnik, Çenkov-Bohemya, Pılјen-Şkoda-Slovakya, Manhayım-Benz-Bohemya, Griedıl-Viyana, Daimler-Viener Nuştad gibi yerlerde çalışan Broz, buralarda iyi derecede Almanca ve bir miktar Çekçe öğrenme imkânını bulmuştur.

Mayıs 1913 yılında Avusturya-Macaristan ordusuna asker alınan Yosip, astsubay okuluna yazılmak imkânını bulmuş ve buradan ordunun en genç başçavuşu olarak mezun olmuştur. Alayının kılıç yarışmalarının birincisi olarak 1914 yılında Budapeşte'deki ordu kılıç yarışmalarına gidince de burada ikinci olmuştur.

1914 yılında, 1. Dünya Harbi patlayınca, önce Sırbistan cephesine giden Yosip Broz, daha sonra 1915 yılında Galiçya cephesine gönderilmiş ve orada cesaret madalyasına namzet

MÜTTEFİKLERİN SİYASÎ TUTUMU VE YARDIMLARI

Başlangıç döneminde, Yugoslavya Kraliyet Ordusu'nun silah, mühimmat ve levazım yığınakları Çetnikler ve Partizanlar tarafından baskınlarla soyulup malzeme dağlara, mağralara taşınmıştır. Daha sonra ise İngilizler, Amerikalılar ve Ruslar her türlü malzeme yardımında bulunmuşlardır. İtalya, 1943 yılının Eylül'ünde teslim olunca, Balkanlar'daki bütün İtalyan birliklerine malzemelerini Partizanlara teslim etmeleri hususunda Müttefikler tarafından emir verilmiştir.

İngilizler, öteden beri Balkanlarla çok yakından ilgilenmişlerdir. Mesela Yunanistan isyanı ve bağımsızlığı, büyük ölçüde bir İngiliz girişimi olarak yorumlanabilir. Birinci Dünya Savaşı'nda da İngilizler Balkanlar'daki Yunanistan cephesine askerî birlik göndermişlerdir. İngilizler, millî menfaatleri gereğince, İkinci Dünya Savaşı'nın başından itibaren, Balkanlar'da Mihver devletlerine düşman olan çeşitli unsurlar ile irtibat kurmuştur. Amerikalılar ise, İngilizler'in âdetâ himayesinde olarak bu işe soyunmuşlardır. Bu münasebetler çerçevesinde, İngilizler öncelikle Çetnikler'in ana karargâhına, işgalin daha ilk aylarında bir askerî heyet göndermişlerdir. Daha sonra, Partizanlar güç kazanınca, oraya da bir askerî heyet göndermişlerdir. Bu heyetlerin en önemli işlerinden birisi, Dünya ile irtibatı sağlayacak telsizleri ve bunların çalıştırıcılarını hem Çetniklerin hem de Partizanlar'ın karargâhına göndermek olmuştur. Daha sonra, güç Partizanlar'ın tarafına kayınca, Mihayloviç'in nezdindeki heyet geri çekilmiş ve Partizanlar'ın nezdindeki heyet güçlendirilmiştir. Öyle ki Başbakan Vinstın Çörçil'in (Winston Churchill) oğlu Binbaşı Randılp Çörçil (Randolph Churchill) de bu heyetin içinde bulunmuştur. Esasen, daha Versay Barış Toplantısı'nda Yugoslavya diye yeni bir siyasî varlık kurulurken İngilizlerin desteği açık idi. Daha sonra da bunun bedeli ticaret, madencilik, nakliyat, inşaat vs.

TİTO'NUN İKİNCİ YUGOSLAVYA'YI KURMASI

Tito'nu girişimiyle, kurtarılmış bölgeleri yöneten Halk Kurulları'nın seçtiği temsilciler ile Tito'nun uygun gördüğü itibarlı vatanseverler, "Yugoslavya Faşist Karşıtı Millî Kurtuluş Meclisi" (AVNOY) adı altında 26-27 Kasım 1942 tarihlerinde Bihaç'ta ve 29 Kasım 1942 tarihinde Yayçe'de toplanarak ülkenin yönetimi, savaş ve gelecekteki siyasî yapılanma konusunda temel kararlar almışlardır. Mesela, Yugoslavya'nın federasyon olacağı hususu bu toplantılarda kararlaştırılmıştır. Yayçe'de, 67 kişilik bir Başkanlık Kurulu ve başında Tito'nun bulunduğu dokuz kişilik "Millî Kurtuluş Kurulu" oluşturularak hukukî temel bir adım atılmıştır. Böylece Tito, ülkenin hem askerî hem de siyasî ve idarî başı olarak kabul edilmiştir. Bu kurulun beş üyesi Komünist, diğerleri de önde gelen vatansever düşünürler idi.

Müttefikler'in çıkarma yapma ihtimalini yüksek gören Hitler, Balkanlar'a büyük bir güç nakletmiş ve mahallî direnişi yok etmek için büyük hazırlıklar yaptırmıştır. Ancak, halkın ve Partizanlar'ın büyük bir direnişiyle karşılaşan Almanlar (Ocak-Haziran 1943) gücünü kaybedince, Partizanlar giderek güçlenmiş ve ülkede birçok kurtarılmış bölge oluşturmuşlardır. Bosna, Hersek ve Karadağ, coğrafi yapısının haşin olması dolayısıyla bu işe en elverişli bölgeler olmuş, ilk idarî birimler buralarda oluşturulmuş ve Merkez Karargâhı ile Millî Kurtuluş Kurulu buralarda barınmıştır.

Mihayloviç'in, Paveliç'in ve diğerlerinin Almanlar ile olan iş birliği açık olarak ortaya çıkınca, Tahran toplantısında (28 Kasım-01 Aralık 1943), Müttefikler Tito'yu ve Partizanlar'ı resmen tanımışlardır.

Nihayet, işi en can alıcı noktada halletmek isteyen Almanlar, 25 Mayıs 1944 tarihinde, Askerî Karargâh'ın bulunduğu

TİTO'NUN (MÜTTEFİKLERİN?) DIŞ SİYASETİ

Savaştan sonra Tito idaresi, yapılmış olan yardımları, desteği ve fedakârlıkları bir tarafa iterek, Batılı müttefikleriyle ciddî çatışmalar yaşamıştır. Nitekim, İstria yarımadası, Zadar, Riyeka ve Tıriyeste şehirleri yüzünden yaşanan çatışmalar neredeyse savaşa yol açmıştır. Hatta, en az dört tane ABD askerî uçağı Yugoslavya semaları üzerinde uçarken düşürülmüştür. Öte taraftan, Stalin Müttefikler'i tahrik etmemek için bu olayları kınamamış, Tito'nun Yunanistan iç savaşında komüstlere verdiği desteğe de karşı çıkmıştır.

Tito, 2. Dünya Savaşı'nda Almanlara karşı savaşmış ve büyük itibar kazanmıştı. Böylece, Balkanlar'da faal bir rol oynamak imkânını elde etmiştir. Bu amaçla, Bulgaristan, Romanya ve Macaristan ile *"iş birliği ve ittifak anlaşmaları"* yapılmıştır.

Tito'nun Romanya ile Aralık 1947'de imzaladığı Dostluk ve Karşılıklı Yardım Anlaşması, İngiliz basınında "Yugoslavya'nın komünist başbakanı Mareşal Tito tarafından sevk ve idare edilen faaliyetteki son adımı teşkil etmektedir." şeklinde yer bulmuştu. Romanya'nın yanı sıra, Bulgaristan ile de bir dirsek teması olmuştur. Güvenlik arayışı içinde olsa gerektir ki Tito, savaştan kısa bir süre sonra, Atina hariç olmak üzere, bütün Balkan başkentlerini ziyaret etmiştir. Balkan devletleri arasındaki anlaşmalar ve iş birliğine yönelik olarak Bulgaristan Başbakanı Dimitrof'un şu sözleri ilgi çekicidir: *"Yugoslavya, Arnavutluk, Bulgaristan ve Romanya şimdi hep birer demokrat devlettirler ve omuz omuza yürüyerek, icabında silah kullanarak emperyalist planları akamete uğratmaya hazırdırlar."* Bu sözlerin ardından, Yugoslavya ile Bulgaristan arasında 2 Ağustos ve 7 Kasım 1947 tarihlerinde imzalanan ikili anlaşmalar ile Yugoslav-Bulgar yakınlaşması sağlanmaya çalışılmıştır.

BALKAN İTTİFAKI'NDA YUGOSLAVYA VE TÜRKİYE

Tito, Balkanlar'da Yugoslavya'nın önderliğinde bir federasyon kurmak istemiş ve bunun için bölge devletleriyle ittifak anlaşmaları yapmıştı. Sovyetler ise, böyle bir federasyona taraftar olmadığını söylemiştir. Çünkü Sovyetler, Tito'nun böylesi bir federasyonun başına geçip komünist dünyanın bağımsız ve bir numaralı önderi hâline gelmesini istememekteydi.

İkinci Dünya Savaşı süresince Rusya'nın Yugoslav devrimini veto etmesi, Yugoslavya'yı paylaşma pazarlıkları yapması ve özellikle Yugoslav Kızılordusu'nun ülkeyi kendi gücüyle işgalden kurtarması gibi hadiseler YKP ile Sovyet Birliği arasındaki ilişkilerin bozulmasına sebep olmuştu. Stalin'in, Tito'nun girişimiyle kurulacak olan "Balkan Federasyonu" tasarımına karşı çıkması ve Tito'nun Yugoslavya'yı Rusya'nın uydu devleti hâline getirmek isteğinde olmaması, bu ilişkilerin daha da gerginleşmesine sebep olmuştur. Sonuç olarak, Yugoslavya 1948'de Kominform'dan çıkarılmıştır.

Tito, sermayeci Batı ile SSCB (Sosyalist Sovyet Cumhuriyetleri Birliği) odaklı sosyalist sistem arasındaki Soğuk Savaş'ın sürmesini de istemekteydi. Nükleer dengenin, Sermayeci Batı ile SSCB Bölüğü arasındaki çatışmayı durağan hâle getirmesi Yugoslavya açısından güvence kaynağı idi. Bu durumda, Yugoslavya milletlerarası siyasetteki bağımsız konumunu netleştirip "bağımsızlığı" milletlerarası bir siyasi iddiaya dönüştürmeye yöneldi. 1953 yılında devlet başkanı seçilen ve Stalin'le çatıştığı dönemi kazasız atlatmayı başaran Tito, Sovyet Rusya başta olmak üzere, Türkiye vs. bütün ülkelerle münasebetlerini hızla geliştirmeye koyuldu.

Özellikle, 1952 yılında iki ülke arasında ticaretin geliştirilmesi amacıyla başlatılan görüşmeler Türkiye ile Yugoslavya'nın yakınlaşma adımları olarak dikkati çekti. Yapılan